

Česká literatura druhé poloviny devatenáctého století

Jakub Rádl

5. září 2019

Obsah

1	Úvod	2
2	Májovci	2
2.1	Vítězslav Hálek (1835–1874)	2
2.2	Jan Neruda (1834–1891)	3
2.3	Karolína světlá (1830–1899)	3
2.4	Jakub Arbes (1840–1914)	4
3	Ruchovci	4
3.1	Svatopluk Čech (1846–1908)	4
3.2	Eliška Krásnohorská (1847–1926)	5
4	Lumírovci	5
4.1	Josef Václav Sládek (1845–1912)	6
4.2	Julius Zeyer (1841–1901)	6
4.3	Jaroslav Vrchlický (1853–1912)	7

1 Úvod

- Česko je součástí Rakouska-Uherska
- Bachův absolutismus – přísná cenzura
- počátkem 60. let Bach odvolán → uvolnění situace
- 1855 – Almanach Lada Niola
 - Božena Němcová: povídka Sestry
 - Česko chce prokázat svou důležitost v rámci literatury

2 Májovci

1858 – Almanach Máj

- Vítězslav Hálek
- Karolína Světlá
- Jan Neruda
- Adolf Heyduk
- za cíl vyzvednout Máchův Máj
- Program
 - povznést kvalitativně českou literaturu na úroveň světové literatury
 - inspirací jsou romantici: E. A. Poe, Heinrich Heine, Viktor Hugo
 - v počátku lehce zanedbávána národní specifika
 - později řešili soudobou problematiku společnosti
 - do tvorby pronikají realistické principy a kritika
 - nová témata (sociální problematika dělníků, postavení žen ve společnosti, zájem o vědu)
 - nechtěli ztvárňovat historická témata (důležitá jsou ta aktuální)

2.1 Vítězslav Hálek (1835–1874)

- uznávaný již za svého života (především poezie)
- rivalita s Nerudou (Neruda ve své době méně oblíbený)
- povídka **Muzikantská Liduška**
 - baladicky laděné
 - dívka se nakonec zblázní, protože jí rodina nutí sňatek s mužem, kterého nemiluje
- sbírky poezie **Přírodě, Večerní písně**
 - přírodní, milostná, intimní lyrika
- drama **Král Vukašín**
 - historické drama ze srbských dějin
 - hráno v Prozatímním divadle
- povídka Myslivec
 - Jegor Vlasýč – namyšlený, k Pelageji se chová špatně, pije, opilý je agresivní
 - Pelageja – chudá, zamilovaná do Jegora, chce aby ji miloval zpět, ale je si vědoma, že ji nemiluje
 - Pelageja vyká Jegorovi, on jí ne

2.2 Jan Neruda (1834–1891)

- sbírka **Písně Kosmické**
 - oslava řádu ve vesmíru
 - víra v lidský rozum
 - tvrdí, že se jednou do vesmíru podíváme
 - personifikace vesmírných těles
 - zachyceny osobní prožitky z milostného života
 - čítanka: Jak lvové bijem o mříže
 - víra v rozvoj vědy a techniky
- sbírka **Balady a Romance**
 - některé balady nazvány romancí a naopak
 - ukázka: balada Májová
 - ukázka: romance Helgolandská
- sbírka **Prosté motivy**
 - intimní lyrika
 - paralela mezi lidským životem a střídáním ročních dob
- sbírka Zpěvy Páteční
 - deset elegických básní
 - Moje barva červená a bílá
 - Jen dál
 - aluze na ukřižování Ježíše (naděje ze zmrtvýchvstání)
- sbírka Povídky Malostranské
 - k maturitě nečíst první a poslední povídku
 - ukázka: 261 – přivedla žebráka na mizinu
 - negativní vliv pomluvy na život člověka
 - baba Milionová rozšíří o žebráku Vojtíškově, že je bohatý → lidé mu přestanou dávat peníze → umře
 - očima malého Jana Nerudy
 - inspirováno životem na Malé Straně
- sbírka **Arabesky**
 - Byl darebákem
- povídka **Trhani** – o dělnících na železnici

2.3 Karolína světlá (1830–1899)

- Johana Rottová
- povídky z pražského prostředí (Černý Petříček)
- ještědské romány
 - černobílá psychologie postav
 - jednoduchá chronologická kompozice vyprávění
 - prvky tajemna
 - kladné postavy bývají silné osobnosti, ženské hrdinky
 - řeší dilema osobního štěstí vs. nemorální jednání
 - vždy si zvolí čestné řešení situace, „Štěstí nelze dosáhnout porušováním mravních zákonitostí“

- Kříž u Potoka
- Frantina
 - starostka obce
 - v okolí se dějí loupeže, krádeže, zločiny
 - potká muže, do kterého se zamiluje, později zjistí, že stojí za zločiny
 - zabije ho, sama umírá
- Vesnický román

2.4 Jakub Arbes (1840–1914)

- rozluštil deníky K. H. Máchy
- psal **Romaneta**
 - vymyslel Neruda
 - něco mezi novelou a povídkou
 - záhadný, tajemný, mystický děj, v závěru vysvětlen pomocí logiky, vědy, techniky
 - inspirací E. A. Poe
- romaneto **Newtonův mozek**
 - dva kamarádi se zabývají kouzelnickými triky
 - po škole se rozejdou, jeden padne ve válce
 - později se znovu setkají, jelikož padlý byl zachráněn transplantací Newtonova mozku
- romaneto Etiopská lilie
 - matematik učiní objev
 - dostane děkovný dopis od přítele s lilií
 - výpočty se mu ztratí
 - po čase zjistí, že je použil na lisování lilie
- obraz **Svatý Xaverius**
 - kostel sv. Mikuláše na Malé straně
 - má obsahovat šifru vedoucí k pokladu

3 Ruchovci

- vznik o deset let po Májovcích
- škola národní
 - cíl literatury – vychovávání národa
 - umění má sloužit aktuální společenské potřebě
 - spisovatelé mají povinnost se vyjadřovat k boji za národ
 - prvky lidové poezie a slovesnosti

3.1 Svatopluk Čech (1846–1908)

- lyrika, epika, poezie i próza
- sbírka **Písně otroka**
 - důraz na osvobození, právo, svobodu
 - protest proti rakouské vládě
 - kvůli cenzuře zasazeno do Afriky mezi černochoy
- epos **Ve stínu lípy**

- soubor básnických povídek
- lyricko-epický
- epos **Hanuman**
 - opičí král, opice se snaží napodobovat lidi
 - zesměšňuje lidské vlastnosti, kritika maloměšřáctví napodobujícího vysokou společnost
 - epické
- **Broučkády**
 - román **Pravý výlet pana Broučka do měsíce**
 - hlavní postava **Matěj Brouček** – pivní vlastenec „spousta keců u piva, ale skutek utek“
 - výlety zprostředkovány alkoholem
 - potká obyvatele měsíce
 - román **Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do 15. století**
 - období husitských válek

3.2 Eliška Krásnohorská (1847–1926)

- libreta ke Smetanovým operám

1868 – almanach Ruch

- Josef Václav Sládek
- přírodní lyriky
- politické výzvy k národu
- historické povídky
- vlastenecké elegie

4 Lumírovci

- publikovali v časopise Lumír
- vznik v 70. letech krátce po ruchovcích
- škola kosmopolitní
 - snaha vidět širší souvislosti
 - pozvednout českou literaturu na světovou úroveň
 - seznámit české čtenáře se světovou literaturou
 - umění má svůj účel samo v sobě – „umění pro umění“
 - dokonalá forma, poutavý příběh
 - přinést nové žánry
- utkání v časopisech mezi kosmopolitní a národní školou
 - časopisy Lumír, Osvěta
 - polemiky
 - spory časem otupeny → spolupráce → Národní divadlo

Společné rysy ruchovců a lumírovců

- snaha o velkolepé vyjádření
- zájem o historii
- oživení básnické epiky
- básník má v kultuře důležité postavení
- novoromantická vlna
- ruchovci více domácí, lumírovci více cizí náměty

4.1 Josef Václav Sládek (1845–1912)

- stále živá díla
- sbírky poezie pro děti **Zlatý máj**, **Zvona a Zvonky**, **Skřivánčí písně**
- překladatelská činnost
 - 33 divadelních her Williama Shakespeara
 - snaha o zachování obsahu
 - těžké při překladu poezie
 - upřednostňoval před zachováním formy
 -
- cestoval na dva roky do USA
 - poznávání historie místního původního obyvatelstva
- 19 sbírek
- sbírka **Jiskry na moři**
 - po smrti ženy → smutné vyznění
- sbírka **Selské písně**
 - snaží se poukázat na hodnoty půdy
 - český sedlák – pozitivní lidské hodnoty
 - idilizace venkova, odpor vůči šlechtě
 - půda má patřit tomu, kdo na ní pracuje
- sbírka **České znělky**
 - vlastenecké, vydáváno se Selskými písněmi
 - reagují na aktuální situace
 - lyrické básně

4.2 Julius Zeyer (1841–1901)

- bohatá rodina
- náměty v mytologii, české i světové
- román **Román o věrném přátelství Amise a Amila**
 - kontroverzní – upřednostněno přátelství před životem vlastních dětí
 - děti nakonec přežili
- pohádka **Radúz a Mahulena**
 - divadelní hra, zfilmováno

4.3 Jaroslav Vrchlický (1853–1912)

- plodný autor
- překladatel
 - považoval formu za důležitější než obsah
- parnasismus – umění pro umění
- uznávaný, sebekritický
- mladší generace mu vyčítala lpění na cizích vzorech
- poezie, milostná poezie,
- básnický cyklus Zlomky epopeje
 - připomíná Legendu věků
 - snaha zachytit velké okamžiky dějin
 - není chronologické
 - epické i lyrickoepické básně
- komedie **Noc na Karlštejně**
 -